

5. *Мустафаєва К.В.* Використання мовних ресурсів для створення мовної експресії у заголовках // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.8. – М. – Прогресс. – 2004. – С. 192–194. 6. *Рудницкая В.А.* Новые слова в заголовках англо–американской прессы и их мотивация // Изв. Вост. ин–та Дальневост. гос. ун–та. – В. – 1995. – № 2. – С.122–127. 7. *Севбо–Белецкая И.П.* Об одном методе изучения структуры связного текста. – Автореферат диссертации, представленной на соискание учёной степени кандидата филологических наук. – Москва, 1966. – 215 с. 8. *Скороходько Э.Ф.* Семантические сети и автоматическая обработка текста. – К., 1983. – 211 с.

Джерела

1. <http://www.nytimes.com/> (NYT) 2. <http://www.parliament.uk/> (P) 3. <http://www.blumberg.com/> (B) 4. <http://www.newjerseynewsroom.com/> (NJ) 5. <http://www.guardian.co.uk/> (G) 6. <http://www.naplesnews.com/> (N) 7. <http://www.cbsnews.com/> (CBS) 8. <http://www.elpasotimes.com/> (E) 9. <http://www.chicagotribune.com/> (CT) 10. <http://www.edition.cnn.com/> (CNN) 11. <http://www.telegraph.co.uk/> (T) 12. <http://www.nbcnews.com/> (NBC) 13. <http://sprotiv.org> (S) 14. <http://rep-ua.com> (R)

Славова Л. Л., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

СТАТУС КОНЦЕПТУ "ПОЛІТИК" У СВІДОМОСТІ СУЧАСНИХ АМЕРИКАНЦІВ ТА УКРАЇНЦІВ (ЗА ДАНИМИ АСОЦІАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ)

Стаття присвячена визначенню статусу концепту ПОЛІТИК у свідомості сучасних американців та українців (за даними асоціативного експерименту). Результати асоціативного експерименту були розділені на декілька груп, що відображають різні сторони вербалізації концепту ПОЛІТИК в американській та українській етносвідомості.

Ключові слова: *концепт, вербалізація, асоціативний експеримент, ядерна асоціативна зона, периферійна асоціативна зона.*

Статья посвящена определению статуса концепта ПОЛИТИК в сознании современных американцев и украинцев (по данным ассоциативного эксперимента). Результаты ассоциативного эксперимента были разделены на несколько групп, которые отображают разные стороны вербализации концепта ПОЛИТИК в американском и украинском этносознании.

Ключевые слова: концепт, вербализация, ассоциативный эксперимент, ядерная ассоциативная зона, периферийная ассоциативная зона.

The article is devoted to the definition of the concept POLITICIAN status in the minds of modern Americans and Ukrainians (according to the association experiment). The results of the association experiment were divided into several groups that reflect different aspects of the concept POLITICIAN verbalization in American and Ukrainian ethnic identity.

Key words: concept, verbalization, association experiment, the nuclear associative zone, the peripheral associative zone.

Антропоцентричний підхід до лінгвістичних досліджень спрямовує інтереси дослідників до вивчення людського фактора в мові. Саме тому виникла потреба розглядати мовні явища в нерозривному зв'язку з мисленням, свідомістю, культурою, світоглядом як окремої мовної особистості, так і тієї лінгвокультурної спільноти, до якої вона належить. **Актуальність** дослідження обумовлена резонантністю вирішення проблем статусу мовної особистості політичного лідера, опису розмаїття мовних засобів об'єктивної національних картин світу в секторах збігу і незбігу для вирішення ключових проблем лінгвоперсонології, лінгвокогнітології, етнолінгвістики, лінгвокультурології. **Мета статті** полягає у визначенні статусу концепту ПОЛІТИК у свідомості сучасних американців та українців.

Культурна традиція етносоціуму зумовлює певне світобачення мовної особистості політика. Вона втілює в собі сукупність системних, функціональних, культурологічних параметрів носія мови, вміщує національно-культурну іпостась [Иванова 2004, 30]. Вивчення мовної особистості політика з позицій лінгвокогнітології дозволяє проаналізувати її прояв у певному просторі однієї культури, визначивши її етнічну картину світу, лінгвокультурну компетенцію, співвідношення мовної та концептуальної картин світу та особливості її ментальності.

Вивчення когнітивного аспекту мовних явищ фокусує увагу дослідників на концептуальному просторі мовної особистості як продуценті та реципієнті інформації. Відповідний аспект дослідження передбачає розгляд взаємодії комунікантів під час дискурсивної діяльності. Варто відзначити, що вивчення концептуальної системи допомагає проникнути у ментальний світ мовної особистості, яка узагальнює ті риси та особливості

світобачення і світосприйняття, що притаманні представникам тієї чи іншої лінгвокультури.

Концепти об'єднують представників певної лінгвокультури, забезпечуючи основу взаєморозуміння між ними через "згустки смислу", в яких утілюється дух народу. Концептуальний простір окремої мовної особистості й лінгвокультури загалом організується у концептосферу, основною характеристикою якої є ті можливості сумісного "творення смислів", що вона відкриває перед носіями мови [Леонтович 2005, 110]. Культура детермінує концепт; мова та /або мовлення – сфери, в яких він опредмечується [Слышкин 2004, 21]. Концепти – це ті ідеальні, абстрактні одиниці, смисли, якими людина оперує у процесі мисленнєвої діяльності. [Болдырев 2000, 23-24]. За О. С. Кубряковою, концепт – це основний вид ментальних немовних репрезентацій [Кубрякова 1996, 157]. Концепт визначається як "ті смисли, якими оперує людина в процесах мислення та які відображають зміст досвіду та знань, зміст усєї людської діяльності та процесів пізнання світу у вигляді певних квантів знання" [Кубрякова 1996, 90].

Мова є одним із засобів формування концептів у свідомості людини. Концепт містить те, що людина знає, думає, передбачає, фантазує про об'єкти світу. Взаємозв'язок мови, мислення і культури визначає національно-культурну специфіку представлення концепту з позицій аналізу способів його вербалізації, яка полягає в уявленні представників тієї чи іншої культури про певне явище оточуючого світу.

Асоціативний експеримент є частиною концептуального аналізу, оскільки дозволяє експлікувати перефривні ознаки концепту через вербальні асоціації. Ядерні характеристики концепту визначаються через аналіз словникових дефініцій слів – назв концепту. Інші методи концептуального аналізу слугують для побудови більш повної змістовної структури концепту.

Загальні умови асоціативного експерименту є типовими: респонденту показують слово-стимул, просять навести перші асоціації, що спадають на думку. На основі даних асоціативного експерименту можна побудувати таблицю частотного розподілу слів-реакцій на слово-стимул. Ступенем семантичної близькості пари слів визнається ступінь збігу розподілу відповідей, тобто схожість об'єктів аналізу встановлюється через схожість даних про асоціації, викликані ними. Цю величину називають коефіцієнтом асоціації [Расторгуева 2010, 6].

Асоціативний експеримент допомагає виявити елементи, що входять в "образ світу", є характерними для американської та

української етнопільноти: систему ціннісних орієнтацій, ступінь представленості знань у свідомості.

Під час експерименту було опитано 100 громадян України: 39 чоловіків та 61 жінку у віці від 18 до 71 років; 100 громадян Сполучених Штатів Америки: 48 чоловіків та 52 жінки у віці від 18 до 73 років. Питання до респондентів звучало наступним чином: "Дайте перші 3-7 асоціацій на слово "політик".

Отримані асоціації американських респондентів розділили наступним чином.

Ядерна зона: liar – 27, power – 19, corruption – 17.

Центральна зона:

1. **Ближня:** laws – 12, money – 11, democrats – 10.

2. **Середня:** elections – 9, government – 8, smooth talk – 7, selfish – 7, republicans – 6, smart – 6.

3. **Дальня:** untrustworthy – 5, out-of-touch – 5, greedy – 5, self-serving – 5, president – 5, not caring about people – 5, elections – 4, false promises – 4, Obama – 4, wealthy – 4, sly – 4, traitor – 4.

Периферійна зона:

1. **Ближня:** actors – 3, influence – 3, speech – 3, suit – 3, manipulative – 3, dirty – 3, sneaky – 3, war – 3, parties – 3, Public Service – 3, driven – 3, ambitions – 3, educated – 3, outgoing – 3, fake – 3, scandals – 3, fight – 3.

2. **Середня:** beurocrats – 2, competitive – 2, law-makers – 2, advocate – 2, combative – 2, convoluted – 2, opportunist – 2, Senate – 2, privileged – 2, intelligent – 2, responsibility – 2, confidence – 2, representative – 2, useless – 2, ideology – 2, black president – 2, the one who wants to help people – 2, criminal – 2, honest – 2, media – 2, charismatic – 2, career – 2, partisan – 2, leader – 2.

3. **Дальня:** trust – 1, respect – 1, charlatan – 1, bullshit – 1, idealist – 1, extremist – 1, exploitative – 1, static – 1, restructure – 1, decision makers – 1, knowledgeable – 1, more white males (as opposed to women and minorities) – 1, compromise – 1, inconsistent – 1, lazy – 1, left wing – 1, right wing – 1, narcissism – 1, unrelated – 1, argumentative – 1, racing – 1, worthless – 1, spoiled – 1, business – 1, mafia – 1, mandate – 1, foreign affairs – 1, professional – 1, chameleon – 1, passionate – 1, needs admiration/ publicity – 1, willing to stretch truth – 1, hair – 1, briefcase – 1, serious – 1, deal maker – 1, documents – 1, rude – 1, articulate – 1, priorities are out of order – 1, multi-sided – 1, humanitarian – 1, embezzler – 1, persuasive – 1, smug – 1, showy – 1, informed – 1, experience – 1, special interest – 1, best among the equal – 1, decent – 1, arrogant – 1, manage – 1, extraverted – 1, theatre – 1, flash and trash – 1,

demanding – 1, lobbying – 1, hard job – 1, defence – 1, amoral – 1, dullard – 1, state – 1, enforcement – 1, legislature – 1, good intentions – 1, people-pleaser – 1, politics – 1, image – 1, few have good integrity – 1, old news – 1, bad ideas – 1, compassionate – 1, immature – 1, fixes problems by making more problems – 1, divided – 1, outdated – 1, blind to current issues – 1, charming – 1, short sighted – 1, scary – 1, no trust – 1, neglecting underlying cause – 1, working for big corporations – 1.

Результати асоціативного експерименту були розділені на декілька груп, що відображають різні сторони вербалізації концепту ПОЛІТИК в американській етносвідомості:

I. **Суб'єкти політики та політичні угруповання:** *Obama, democrats, republicans, president, law-makers, leader, left wing, right wing, deal maker.*

II. **Оцінка політика:**

1. **Позитивна:** *intelligent, decent, honest, charismatic, charming* та ін.

2. **Негативна:** *selfish, greedy, sly, dirty, sneaky, fake, convoluted, useless, criminal, charlatan, lazy, worthless, spoiled, scary* та ін.

III. **Способи ведення політики:** *combative, competitive, willing to stretch truth, lobbying, immature, short-sighted, neglecting underlying cause, scandals.*

IV. **Імідж політичного діяча:** *actors, speech, suit, articulate, theatre, image, hair, briefcase.*

V. **Суміжні з політикою галузі:** *business.*

Таким чином, в американців слово ПОЛІТИК асоціюється перш за все з *liar, power, corruption*. Наступними менш релевантними ознаками є *laws, money, democrats, elections, government, smooth talk, selfish, republicans, smart, untrustworthy, out-of-touch, greedy, self-serving, president, not caring about people, elections, false promises, Obama, wealthy, sly, traitor*. На периферії опинилися асоціації з *actors, influence, speech, suit, manipulative, dirty, sneaky, war, parties, public service* та ін.

Роль політика реалізується в персоніфікованих та збірних образах (*Obama, president, democrats, republicans, government*). У свідомості масового адресату *politician* сприймається як позитивний образ *educated, outgoing, intelligent, charismatic, knowledgeable*, та негативний – *greedy, self-serving, sly, dirty, sneaky, useless, charlatan*.

Отримані асоціації українських респондентів розділили наступним чином:

Ядерна зона: брехун – 29, корупціонер – 24, злочинець – 24.

Центральна зона:

1. **Ближня:** влада – 21, гроші – 15, заможний – 14.

2. Середня: вибори – 9, Верховна Рада – 7, пустослов – 7, агітатор – 6.

3. Дальня: грубіян – 5, бізнес – 5, обіцянки – 5, громадський діяч – 4, оратор – 4, зрадник – 4, недоторканість – 4, депутат – 4, публічність – 4, можновладець – 4, недовіра – 4, освічений – 4, чоловік – 4, безнаказаність – 4.

Периферійна зона:

1. Близня: закон – 3, маріонетка – 3, костюм – 3, бруд – 3, красномовність – 3, боротьба – 3, несправедливість – 3, психолог – 3, жорсткий – 3, "пристосувальник" до умов – 3.

2. Середня: волевиявлення – 2, криза – 2, Тимошенко – 2, президент – 2, політика – 2, хвалькуваті – 2, партії – 2, законотворчі процеси – 2, конституція – 2, амбіції – 2, дипломат – 2, соціальна нерівність – 2, опозиція – 2, революція – 2, безсоромність – 2, бійки – 2, народ – 2, інфляція – 2, егоїст – 2, бездіяльність – 2, низький рівень освіти – 2, тактовний – 2, стриманий – 2, артистичні – 2, війна – 2, дорогий автомобіль – 2, патріот – 2, професіонал – 2, держава – 2, промова – 2, розум – 2, маніпулювання – 2.

3. Дальня: незаконність – 1, байдужість – 1, безлад – 1, хамство – 1, нестиманність – 1, свавілля – 1, Янукович – 1, Азаров – 1, зарплата – 1, допомога – 1, фінанси – 1, економічна ситуація – 1, людина – 1, полководець – 1, лідер – 1, "піонер" – 1, пропагандист – 1, парламент – 1, соціальні програми – 1, кодекси – 1, успіх – 1, документи – 1, статутний капітал – 1, валютний та платіжний баланс – 1, мітинг – 1, активіст – 1, організатор – 1, безпринципність – 1, лозунг – 1, диктор – 1, насилля – 1, убивство – 1, нікчема – 1, буржуї, розвал Союзу – 1, братовбивство – 1, шановані люди – 1, кмітливі – 1, завбачливі – 1, "круті" – 1, "без гальм" – 1, нудні – 1, боягузи – 1, плітки – 1, колишній в'язень – 1, в'язниця – 1, сенсація – 1, верхівка – 1, Конча Заспа – 1, Греція – 1, Мальдіви – 1, кінець світу – 1, Євро 2012 – 1, освіта юриста – 1, комсомолец – 1, непрозорість – 1, самодур – 1, ворог № 1 – 1, представник соціально-політичного об'єднання – 1, марні сподівання – 1, спеціаліст в одній із сфер соціально-політичного життя – 1, особа, наділена вираженою політичною ініціативою – 1, реформатор – 1, шоу – 1, обов'язки – 1, відповідальний – 1, негідник – 1, династії – 1, мікрофон – 1, трибуна – 1, гарна жінка – 1, сесія – 1, дороги – 1, дебати – 1, імідж – 1, небезпека – 1, впевнений – 1, іноземна мова – 1, говорити – 1, віра – 1, безвихідь – 1, портфелі – 1, багато шуму – 1, п'явка – 1, аналітик – 1, співрозмовник – 1, турбота – 1, толерантний – 1, відкати – 1, особиста охорона – 1, ідеологія – 1, популізм – 1, нестабільність – 1,

принциповий – 1, незаангажований – 1, піар – 1, партійна приналежність – 1, псевдотеорії – 1, всездозволеність – 1.

Результати асоціативного експерименту були розділені на декілька груп, що відображають різні сторони вербалізації концепту ПОЛІТИК в українській мові:

I. Суб'єкти політики: Янукович, Тимошенко, Азаров, депутат, президент, чиновник, дипломат, Верховна Рада, партії, чоловік, людина, представник соціально-політичного об'єднання, спеціаліст в одній із сфер соціально-політичного життя, особа, наділена вираженою політичною ініціативою, промоутер політичної ідеї, людина, яка має або прагне влади, парламент, опозиція, лідер, оратор, можновладець, депутат, психолог, реформатор, агітатор.

II. Оцінка політика:

1. **Позитивна:** шановані люди, кмітливі, завбачливі, стриманий, тактовний, освічений, відповідальний, патріот, професіонал.

2. **Негативна:** хабарник, бандит, злочинець, брехун, кримінальні замовники, грубіян, зрадник, пустослов, нікчема, негідник, "приспосувальник" до умов; жадібні, хвалькуваті, нудні, боягузи, жорстокий.

III. Імідж політика: костюм, красномовність, дорогий автомобіль, промова, шоу, мікрофон, трибуна, гарна жінка, дебати, імідж, портфелі, піар.

IV. Способи ведення політики: свавілля, несправедливість, незаконність, примусове волевиявлення, байдужість, безлад, хамство, нестриманість, непрозорість, насилля, безпринципність, маніпулювання.

V. Реалії політичного минулого: революція, розвал Союзу, комсомолець, піонер.

VI. Суміжні з політикою галузі: освіта юриста, статутний капітал, фінанси, економічна ситуація, інфляція, валюта, платіжний баланс.

VII. Оптимістичне бачення: успіх.

Таким чином, в українців слово ПОЛІТИК асоціюється перш за все з брехуном, корупціонером і злочинцем. Наступними менш релевантними ознаками є влада, гроші, заможний; вибори, Верховна Рада, пустослов, агітатор; грубіян, бізнес, обіцянки, громадський діяч, оратор, зрадник, недоторканість, депутат, публічність, можновладець, недовіра, освічений, чоловік, безнаказаність. На периферії опинилися асоціації з законом, маріонеткою, костюмом, брудом, красномовністю, боротьбою, несправедливістю, психологом, жорстким, "приспосувальником" до умов та ін. Одиначним представлений зв'язок політика у свідомості українців із

незаконністю, байдужістю, безладом, хамством, нестриманістю, свавіллям, Януковичем, зарплатою, допомогою, фінансами, економічною ситуацією, людиною та ін.

Роль політика конкретизується аксіологічно та сюжетно (*корумпований політик, ефективний політик, лідер*), вона реалізується у персоніфікованих та збірних образах (*Янукович, Тимошенко, Азаров, президент, влада*). Нейтральність професії політик фіксується лише в лексикографічних джерелах, а у свідомості масового адресату вона оточена пейоративним ореолом: *корупція, злочинність, брехня*. Позитивний образ – *чесний розумний, освічений*. Негативний образ політика зумовлений корінною філософською проблемою "мораль – влада".

Образ *політика* представлений у сукупності з образним полюсом *народ*. Типи взаємовідносин політика і його соціальної бази представлений через сценарій *вибори*.

Вербальними засобами оцінки, створення ролі цінності / антицінності слугують номінації особи, його риси та дії (номінація *брехун* має морально-естетичне ядро).

Порівнюючи результати асоціативних експериментів, що проводились серед українців та американців на слово "ПОЛІТИК" / "POLITICIAN", можна зробити такі висновки.

1. Статус та зміст концепту ПОЛІТИК / POLITICIAN та його відтворення у суспільній свідомості є схожими для української та американської етноспільнот. Асоціації мають зв'язок з конкретними особами Тимошенко (2), Янукович (1), Азаров (1); Обама (4). Спільними також є вербалізатори іміджу політика (*портфелі, костюм та ін.; suit, briefcase, etc.*).

2. У представників обох націй політик асоціюється з брехуном та корупцією (корупціонером). Для українців більш релевантним є зв'язок політика зі злочинцем (24), а для американців – із владою (19).

3. Спільним для центральної асоціативної зони є зв'язок політика з *грошима, виборами, заможністю, зрадником, обіцянками*. Відмінним у центральній асоціативній зоні є той факт, що українці пов'язують політика із *Верховною Радою, громадським діячем, агітатором, депутатом, оратором, пустословом, грубіяном, бізнесом, публічністю, можновладцем, безнаказаністю та чоловіком*, а американці – з *laws, democrats, government, smooth talk, selfish, republicans, smart, untrustworthy, out-of touch, greedy, self-serving, not caring about people, false promises, Obama, sly*.

4. Периферійні асоціації українців та американців характеризуються негативними/позитивними атрибутами. У політиці

є хвалькуваті (2), нудні (1) особи, маріонетки (1), боягузи (1), самодури (1), негідники (1), нікчеми (1); manipulative (3), dirty (3), sneaky (3), beurocrats (2), useless (2), criminal (2), worthless(1), chameleon (1), dullard (1). Проте, невелика частина респондентів вважають, що серед політиків є освічені (4), тактовні (2), стримані (2), шановані (1), кмітливі (1), толерантні (1) та принципові (1) люди; educated (3), outgoing (3), intelligent (2), honest (2), charismatic (2), serious (1), decent (1).

П'ять найбільш релевантних асоціацій на слово "ПОЛІТИК" / "POLITICIAN":

"ПОЛІТИК"	"POLITICIAN"
Брехун	Liar
Корупціонер	Power
Злочинець	Corruption
Влада	Laws
Гроші	Money

Спільними для американської та української етносвідомості за результатами експерименту є: I. Суб'єкти політики. II. Оцінка політика (позитивна, негативна). III. Імідж політика. IV. Способи ведення політики. VI. Суміжні з політикою галузі. Специфічним для української етносвідомості є реалії політичного минулого та оптимістичне бачення майбутнього. Перспектива дослідження вбачається в аналізі структури семантичного наповнення концепту ПОЛІТИК в його прошарках та представленні зазначеного концепту в системі інших концептів політичного дискурсу.

1. *Болдырев Н. Н.* Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та, 2000. – 123 с. 2. *Иванова С. В.* Лингвокультурология и лингвокогнитология: сопряжение парадигм / С. В. Иванова. – Уфа: РИО БашГУ, 2004. – 152 с. 3. *Кубрякова Е. С.* Краткий словарь когнитивных терминов// Е. С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина.– М.: МГУ, 1996. – 245 с. 4. *Леонтович О. А.* Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения: [монография] / О. А. Леонтович. – Москва: Гнозис, 2005. – 352 с. 5. *Расторгуева Л. В.* Лингвопсихотехнологии в политическом дискурсе / Л. В. Расторгуева. – Воронеж: Воронежский гос. технический ун-т, 2010. – 112 с. 6. *Слышкин Г. Г.* Лингвокультурные концепты и метаконцепты: [монография] / Г. Г. Слышкин. – Волгоград: Перемена, 2004. - 340 с.